

Łukasz S c h r e i b e r, *Sulla 138-78 p.n.e.*, Seria Bitwy/Taktyka, Wydawnictwo Inforteditio, Zabrze–Tarnowskie Góry 2013, s. 400.

W Polsce, począwszy od lat 80-tych XX wieku aż po dzień dzisiejszy, Dom Wydawniczy Bellona był w zasadzie jedynym wydawnictwem, które w ramach serii „Historyczne bitwy” wydawało monografie poświęcone najważniejszym i największym bitwom i konfliktom militarnym w dziejach ludzkości. Najpierw, jako Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, następnie w nawiązaniu do przedwojennych tradycji pod zmienioną nazwą, jako Dom Wydawniczy Bellona, podjęło trud przybliżania Czytelnikom w Polsce historii konfliktów zbrojnych. Dzięki wysiłkom wielu autorów, polski Czytelnik mógł poznać dzieje wojen starożytnych, średniowiecznych, nowożytnych aż po czasy konfliktów stosunkowo świeżych, jak chociażby wojnę o Falklandy czy konflikt w Wietnamie.

Od kilku lat, na polskim rynku wydawniczym obok Domu Wydawniczego Bellona pojawiło się kolejne wydawnictwo zajmujące się tą samą tematyką. Jest to powstałe w Zabrzu Wydawnictwo Inforteditio. O ile seria „Historyczne bitwy” opiera się głównie na pracach popularnonaukowych, o tyle w przypadku książek wydawanych przez Inforteditio mamy nierzadko do czynienia z dziełami w pełni naukowymi, posiadającymi rozbudowany aparat naukowo-krytyczny. Dziełami, które podejmują na nowo część tematów, wiele lat wcześniej i w bardziej popularnonaukowej formie podejmowanych na łamach serii „Historyczne bitwy”. Pośród kilku serii zabrzańskiego wydawnictwa, szczególną uwagę autora niniejszej recenzji zwróciła seria „Bitwy/Taktyka”, w ramach, której, pod koniec 2013 roku w księgarniach ukazała się biografia Lucjusza Korneliusza Sulli, żyjącego w latach 138-78 p.n.e. – polityka, dowódcy i dyktatora rzymskiego.

Autorem biografii jednego z najwybitniejszych wodzów starożytności jest p. Łukasz Schreiber, urodzony w 1987 roku absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Książka opatrzona prostym tytułem *Sulla 138-78 p.n.e.* i wydana w Zabrzu–Tarnowskich Górach w roku 2013, stanowi – według noty wydawcy umieszczonej na skrzydełku okładki – pierwszą publikację książkową Autora. Książkę Autor podzielił na dwie części, każda z nich zawiera 6 rozdziałów. Część pierwsza nosi tytuł „W imię Rzymu – cztery wojny na trzech kontynentach”. Poprzedzona jest Prologiem, w którym Czytelnik zostaje wprowadzony w sposób funkcjonowania politycznego świata Republiki Rzymskiej. W pierwszej części Autor podejmuje próbę przedstawienia życia swojego bohatera w czasie jego młodości, dojrzewania oraz pełnienia pierwszych ważnych funkcji w rzymskiej machinie wojenno-administracyjnej. Widzimy zatem Sullę w poszczególnych rozdziałach, najpierw jako zrujnowanego dziedzica słynnego rzymskiego rodu Korneliuszów, który w odróżnieniu od bogatych krewnych musi oprzeć całą swoją pozycję w ówczesnej hierarchii Rzymu na własnym sprycie i zapobiegliwości, następnie poznajemy jego losy jako młodego oficera służącego pod rozkazami wielkiego wodza Gaiusza Mariusza w czasie wojen z plemionami germańskimi. Kolejne rozdziały książki ukazują Lucjusza Sullę jako senatora Rzymskiej Republiki, jego

polityczne dojrzewanie pod opieką Mariusza i stopniowe rozchodzenie się politycznych dróg tych dwóch wielkich osobowości. Następnie widzimy Sullę jako bohatera wojennego i pogromcę plemion italskich w czasie tzw. Wojny ze sprzymierzeńcami w latach 90-88 p.n.e. W barwny sposób Autor maluje przed nami Sullę jako przebiegłego polityka, uzyskującego dzięki swoim zasługom najwyższy urząd w Republice, czyli Konsulat, a także konflikt polityczny, jaki wywołała ta nominacja, doprowadzając najpierw do wygnania Sulli z Rzymu przez zwolenników jego wroga Mariusza, a następnie najbardziej dramatyczny moment w dziejach Republiki, czyli marsz armii pod rozkazami Sulli na Rzym i zbrojne zajęcie miasta, co stanowiło *novum* w dziejach państwowości rzymskiej i stało się wzorcem postępowania dla kolejnych pokoleń rzymskich wodzów. Pierwszą część swojego dzieła Schreiber kończy opisem wojny, jaką Sulla toczył z królem Pontu Mitrydatesem VI w Grecji.

Część druga nosi tytuł „Wojna domowa i dyktatura”. Podobnie jak pierwsza podzielona jest na 6 rozdziałów ukazujących bohatera jako zarządcę Grecji po zwycięskiej wojnie z Pontem. Następnie obserwujemy losy kolejnej rebelii w Rzymie przeciwko Sulli i jego zwolennikom, która doprowadza do wymordowania jego sojuszników w mieście i zmusza go do rozpoczęcia wojny domowej. Autor dokładnie opisuje jej przebieg, najważniejsze bitwy oraz ostateczny tryumf Lucjusza Korneliusza Sulli nad jego wrogami, który zawiódł bohatera książki do stanowiska Dyktatora Republiki. Dwa kolejne rozdziały podejmują tematykę represji, jakie spotkały politycznych przeciwników bohatera i zmian w funkcjonowaniu administracji rzymskiej, wprowadzonych przez niego na mocy dyktatorskich uprawnień. Ostatni rozdział drugiej części książki pokazuje Sullę jako osobę prywatną: jego słabostki, horyzonty intelektualne, pasje i zainteresowania, a także życie rodzinne, jakie wiódł już po złożeniu funkcji dyktatora aż do jego śmierci. Epilog, wieńczący konstrukcję książki, przedstawia pośmiertne losy legendy sullańskiej, losy reform, które zostały przez dyktatora wprowadzone oraz stopniowe powstawanie czarnej legendy Sulli, do czego wybitnie przyczynił się inny wielki Rzymian, należący do przeciwnego Sulli obozu, czyli Gajusz Juliusz Cezar.

Lucjusz Korneliusz Sulla to postać znana każdemu badaczowi dziejów rzymskiej państwowości. Niestety w Polsce postać ta była do tej pory pomijana milczeniem. Książka Schreibera jest nie tylko pierwszą napisaną przez Polaka biografią Sulli, ale w ogóle pierwszą w języku polskim biografią tej postaci, co sprawia, że jej pojawienie się na rynku wydawniczym jest ważnym i godnym odnotowania wydarzeniem. Milczenie, jakim postać Lucjusza Korneliusza Sulli obejmowali do tej pory polscy badacze starożytności, musi budzić zdziwienie, gdy weźmie się pod uwagę, że Sulla to z pewnością obok Romulusa, Lucjusza Juniusza Brutusa, Cezara i Oktawiana Augusta najważniejsza postać w dziejach Republiki Rzymskiej. Był bowiem nie tylko wielkim i co warto podkreślić zawsze zwycięskim wodzem, ale przede wszystkim to na okres jego działalności przypada I Wojna Domowa w Republice. Wojna, która zapoczątkowała proces przekształcania Republiki w Imperium rządzone przez jednego wodza. Sulla jako pierwszy (choć jak udowadnia Autor książki w pełni usprawiedliwiony okolicznościami) użył przeciwko swoim politycznym przeciwnikom nie uzbrojonych band, jak miało to miejsce do tej pory, ale zorganizowanej siły zbrojnej. To na okres wojny Sulli z Mariuszem i jego stronnikami przypada czas, kiedy legio-

ny przestały służyć państwu, a zaczęły stanowić prywatną armię tego wodza, którego stać na usługi legionistów. Ten proces, swoistego „prywatyzowania” rzymskich sił zbrojnych, został w książce przedstawiony w jasny i klarowny sposób. Skoro tak wielki był wpływ Sulli na ostateczne przekształcenie Republiki w Imperium, to tym bardziej należy się dziwić niepodejmowaniu badań nad życiem i polityką Sulli przez polskich badaczy starożytności.

Kolejnym ważnym elementem książki jest rozwianie przez Autora mitu dotyczącego tzw. Proskrypcji sullańskich. Jak podkreśla Schreiber, po dzień dzisiejszy wśród polskich badaczy Antyku pokutuje przesądzenie jakoby w czasie tychże proskrypcji Sulla doprowadził do wymordowania tysięcy swoich przeciwników politycznych. Tymczasem Autor, zainspirowany przez nestora polskich badaczy Antyku prof. Aleksandra Krawczuka, opierając się na dostępnych źródłach rzymskich, rewiduje pogląd dotyczący liczby ofiar sullańskich proskrypcji¹. Jest to bezdyskusyjnie wielki atut tej książki. Inną ważną zaletą książki Schreibera jest jego analiza wpływu Lucjusza Korneliusza Sulli na zmiany zachodzące w funkcjonowaniu administracji rzymskiej podczas jego dyktatury. Jak zauważa Autor, Sullę najczęściej kojarzy się z jego wspaniałymi zwycięstwami militarnymi, z przyjaźnią z Lucjuszem Licyniuszem Lukullusem, z utorowaniem drogi do wielkich karier Gnejuszowi Pompejuszowi i Markowi Licyniuszowi Krassusowi pogromcy Spartakusa. Tymczasem – zdaniem Autora – nie byłoby to możliwe, gdyby nie reformy instytucjonalne, jakie wprowadził Sulla w celu usprawnienia funkcjonowania Rzymskiej Republiki². Dotykając problemu funkcjonowania aparatu administracyjnego starożytnego Rzymu doby sullańskiej, należy podkreślić łatwość z jaką Autor przybliży Czytelnikowi zawile meandry rzymskiej polityki. Z lektury książki można łatwo i przejrzyście wyrobić sobie pogląd na funkcjonowanie tej sfery życia Rzymian, jak również zwrócić uwagę na jej zalety oraz wady. Łukasz Schreiber podchodzi także krytycznie do kwestii istnienia tzw. partii popularów i optymatów w starożytnym Rzymie ukazując, że były to raczej pragmatyczne sojusze poszczególnych rodów rzymskich i ich klientów niż partie w rozumienia człowieka nowożytnego.

Osobnym tematem jest kwestia opisu podbojów militarnych Sulli. Autor ukazuje wszystkie kampanie wojenne Sulli i temu w głównej mierze poświęcona jest książka. Widzimy zatem jej bohatera jako pomysłowego wodza, głęboko wierzącego w opiekę rzymskich bóstw nad jego osobą. Sulla w książce Schreibera to wielki wódz, umiejący zaskarbić sobie łatwo sympatię własnych żołnierzy. Kiedy trzeba jest wspaniałomyślny, np. wtedy gdy ratuje od śmierci młodego Cezara, który za kilkadziesiąt lat zniszczy Republikę, którą Sulla chciał odbudować. Kiedy indziej Sulla jest stanowczy i brutalny. Dla zawodowych historyków wojskowości i osób zajmujących się tą gałęzią historii ciekawe będzie ukazanie przez Autora Sulli jako nowatora w tej dziedzinie wiedzy. Książka ukazuje bowiem Sullę jako prekursora stosowania umocnień polowych na płaszczyźnie taktyki bitewnej. To, co po wielu latach będzie na szeroką skalę w Galii stosował Cezar, nie było jego wynalazkiem, lecz zostało maso-

¹ Por. Ł. SCHREIBER, *Sulla 138-78 p.n.e.*, Zabrze–Tarnowskie Góry, s. 269-280.

² Por. tamże, s. 283-304.

wo zastosowane po raz pierwszy w zachodniej wojskowości właśnie przez Lucjusza Korneliusza Sullę!

Prawem recenzji jest także wydawanie opinii krytycznych na temat dzieła. Na początku jeszcze raz warto podkreślić zalety książki: przystępny styl i język, który z dzieła o charakterze naukowym czyni lekturę łatwą w odbiorze, pionierskie podjęcie tematu do tej pory niemal zupełnie w Polsce nie podejmowanego, nowatorskie podejście do problemu proskrypcji sullańskich, sztuki wojennej Sulli oraz jego wpływu na administrację państwa. Autor książki nie kryje sympatii do swojego bohatera i to także stanowi atut książki, ponieważ Sulla przez wieki już od czasów starożytnych, głównie w dziełach ludzi mu nie przychylnych, był przedstawiany jako tyran i despota. Pan Łukasz Schreiber obala mit tyrana i ukazuje swojego bohatera jako pragmatyka o poglądach konserwatywnych. To, co może stanowić minus książki, to z całą pewnością szata graficzna. Dzieło wydane jest w miękkiej okładce, bardzo podatnej na zniszczenie, papier, na jakim zostało wydane, także pozostawia wiele do życzenia. Książka zawiera dosyć ubogi materiał zdjęciowy, głównie poświęcony najważniejszym postaciom książki. Fotografie są czarno-białe i jest ich zwyczajnie za mało. Bez wcześniejszej wiedzy Czytelnika na temat wyglądu rzymskich legionistów i oręża, którym się posługiwali, ciężko będzie mu wyobrazić sobie jak wyglądał żołnierz rzymski na podstawie zdjęć w książce, których po prostu nie ma. Wydając książkę z zakresu militarnej historii Rzymu, obowiązkiem redaktora wydania jest zaopatrzenie książki w zdjęcia rzymskiego sprzętu wojennego. Tego niestety w książce brakuje. Książka zawiera także mapy i plany bitewne. Niektóre z nich są duże i czytelne, część niestety jest za mała do wygodnego czytania.

Podsumowując, Łukasz Schreiber napisał książkę liczącą 400 stron, nowatorską nie tylko co do tematu, do tej pory zupełnie nieobecnego w polskiej literaturze historycznej, ale także co do sposobu, w jaki tę tematykę ujął. Książka należy do kategorii obowiązkowych dla badaczy starożytnego Rzymu. Dzięki dużemu materiałowi bibliograficznemu, liczącemu kilkaset pozycji *Sulla 138-78 p.n.e.*, będzie ważnym opracowaniem i dla zawodowego badacza, jak i dla człowieka chcącego w przystępnej formie zapoznać się z biografią ważnej historycznej postaci. Wszelkie wady techniczne książki z pewnością nie wpływają na jakość zawartego w niej tekstu. Mówi się, że historię piszą zwycięzcy. Historię Lucjusza Korneliusza Sulli polski Czytelnik znał do tej pory z dzieł o życiu i losach Cezara, który jako pogromca współpracowników Sulli włożył wiele wysiłku w oczernienie Sulli w oczach potomnych. Dzięki książce *Sulla 138-78 p.n.e.* nasi Czytelnicy będą mogli spojrzeć na Lucjusza Korneliusza Sullę okiem nie jego wrogów, lecz rzetelnego polskiego historyka młodego pokolenia.

Ks. Paweł Rogalski